

AZ ÚT

Folyóirat a lelkipásztori és nevelői munka számára

XXI. ÉVFOLYAM

1939 3. SZÁM.

T A R T A L O M :

Az Ige tükrében. *Csak emberek.* (Káli D.)

Prédikációvázlatok. (I. L.)

Az Isten népe. (László Dezső.)

Örömeim és csalódásaim a lelkipásztori
szolgálat kezdetén. (Sz. S.)

Id. Nagy Domokos esperes kutyfalvi
lelkipásztor élete. (Dr. Illés Géza.)

Ortodoxia kai protestantismos. (Molnár
Károly.)

Irodalom. *Kálvin János magyarázata Pál
apostolnak Timotheushoz írt leveleihez.*
(Musnai László.) *László Dezső: A ma
élő romániai ref. lelkipásztorok irodalmi
munkássága.* (I. L.)

SZERKESZTIK ÉS KIADJÁK:
DR. IMRE LAJOS, DR. TAVASZY SÁNDOR

Felölös szerkesztő: DR. IMRE LAJOS

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

Cluj, Calea Marechal Foch 38. Ref. Theologia

ELŐFIZETÉSI ÁRA:

Egész évre 120 Lei

Egyes szám ára 12 Lei

Registreat la Tribunalul sub N-rul 1507/1938, la N-rul curent 26. szám alatt be-
jegyezve a cluji Törvényszéknél.

Az Ifjú Erdély könyvújdonságai:

Leszakithatós bibliai tömbnaptár

az 1939. évre. — A minden napra igemagyarázatot, imádságot és éneket tartalmazó tömbnaptár falra akasztható, vagy íróasztalra állítható, művészi kivitelű kemény hátlappal. — Ára 48 lej.
Hátlap nélkül a tömb ára 35 lej.

NAGY ÖDÖN:

Téli néphagyományaink

Téli népszokásaink ismertetése, teljes betlehemes játékkal, illusztrációkkal stb. Ára 10 lej.

FÜLÖP FERENC:

Krisztus Királyságáért

olmű, Kuyper Ábrahámról szóló életrajza.

Az aktuális kérdésekkel (iskolaharc, állam és egyház viszonya stb.) tele könyvre felhívjuk olvasóink figyelmét. Ára 20 lej.

A mi dalaink

III. bővített kiadása 155 válogatott népdallal, ötoldalas bevezetéssel, dallammutatóval. A népdalok összefüggését a magyar népi zene legkiválóbbjai végezték. A tetemesen kibővített és általa kitöltött könyvecske ára 15 lej.

Vasárnapi iskolai csillagos könyv

az 1939. évre. Ára 2 lej.

IMRE LAJOS:

Aranylánc.

II. kiadás. Hitünknek egymással összefüggő, nagy igazságai alkotják az aranyláncot. A kis könyvecske I. kiadásának (1000 drb.) teljes kifogyása mutatja annak használatosságát és szépségét.

A II. kiadás most jelent meg. Ára 15 Lei.

„Csak emberek...”

„Kelj föl, én magam is csak ember vagyok!”

Ap. Csel. 10 : 26.

Ez a mondat egy jelentéktelen mellékesemény csattanója a kibontakozó keresztyénség első hittani döntése közben. Szerénykedő szabadkozás az ömlengő hódolat felé. Mégis több, mint udvariasság vagy bölcs önmérséklet. Annak a szavai, aki végleg tisztába jött vele, hogy nem tőle függ a kegyelem, hanem annak csak idői és csak gyarló szerszáma.

*

„Kelj föl, én is csak ember vagyok” — történelmi erőben és jelentőséggel támadott föl a reformáció kezén. A protestáns lekipásztor fogalmát e mondat elve formulázta. Nem tulajdoníttatik neki kiváltságos szentség, bűnbocsátó hatalom, szakramentális ordinatio, szóval mindaz, amit a pápas értelmezésű „clericus” jelent. Palástosan is csak ember.

*

Mindennapi alkalmazásban manapság ritkán kerül sorra e mondat. Legalább is csak keveseket fenyeget az eltulzott tiszteletadás és annak szédtülete. A Hoseás 4:4 ben olvasható prófétai lesajnálás — „olyan, mint akik pappal civódnak” — ma súlytalanul, sőt bátorítólólag hangzanék. A papi tekintély egykori, szinte babonás fölemeltetése elpárolgott a köztudatból. Bizonyosságul, hogy „az ég s föld is elmúlnak” s a még oly állandó tekintélyek is lealkonyulnak.

*

Annál keserűbb, szomorubb elevevést ad a szövegnek az a sok pironkodó, mea culpázó emlékezés, ami az emberi mivolt gyarlóságát húzza alá vastagon. — Óh mennyire csak emberek vagyunk!... Húsból, vérből, idegekből. Fáradók, éhezők, fázók, felgyúlók és lanyhulók. Hiuk, esendők, elbukók. Bűnben születtek, benne gázolók, sőt olykor általa evezők. — Be szomorú! Megfélemlülők, kétkedők, kételyeket árasztók, meglapulók, másokat is magukkal rántók. — Be rettenetes!... Óh papok emberi nagysága, te fénylő, szikár orom!... Óh papok gyarlósága, te borus rengeteg!... — Dehogyan kegyelmet osztó, oltó, igazító, áldó, bűnnek

fölébe emelt klerikusok, — csak kegyelemre szorult, szegény bűnösök vagyunk. Emberek! . . .

Be nehéz ezt bevenni az „új szitának“, akinek szegen a helye; a sikeresnek, akinek a lelkek is engednek a jó képe révén; szerénynek lenni annak, aki előtt a kévék meghajlanak; alázatosnak lenni és nem „leeresztkedni“ annak, akinek hatalom (ámbár néha csak alkalom) adatott, hogy kössön, oldjon, pálcát törhessen. — Be nehéz embernek maradni, emberségesen érezni, embertől helytállani . . .

*

Mert embernek lenni = egy kicsit s aztán mindinkább Krisztushoz hasonlítani. Embernek lenni méltóság, erő, hatalom. Itt a földön minden ki van szolgáltatva a személyiség hatalmának. „Teljes hatalom adatott nékem“ . . . jogos és reális öntudat, krisztusi önérzet. Mikor papot várnak valamely házhoz, egyházba, valójában azt várják, akinek hatalma van keresztelni, bűnön átemelni, szentségbe és igazságba helyezni.

Óh az emberek önző és kicsinyes nyargalásaik közben is szeretik tudni, hogy a nagy ügyek toronyőre nem alszik. Bűnbak és mártír nélkül nem tudnak katasztrófákat megúszni, történelmet csinálni. „Pillanatnak élve mégis örökkévaló dolgokba szerelmes az ember egy-egy pillanatra.“ Az örök emberi sovárgás emberen túli méretre van beállítva. Jézust, a Krisztust várják az emberek és nem minket.

Nem képzelhető megtisztelőbb jogfosztás, fölemelőbb önkisebblítés annál a belátásnál, hogy nem számítok magamban s csak annyit érek, amennyi Jézus látható rajtam. Nálam nélkül semmi hujja a világnak. De Jézus nélkül embertelenné kell válnia, tehát el kell kárhoznia.

Mert egysegyedül Ő az ember, az igazi, a valódi „ecce homo!“

Káli Dénes.

Prédikáció-vázlatok.

Hogy egyek legyenek. (Virágvasárnap.)

Ján. 17: 20—26.

A virágvasárnap a Krisztus királyi bevonulása ünnepe. Jelképe és bizonyossága annak, hogy Isten az Ő Fiát valósággal a világ királyává tette s azt akarja, hogy őt ennek elismerjük. Nemcsak úgy, ahogy a bevonulás alkalmából történt, emberi szóval és ünnepléssel, — ámbár ez az emberi ünneplés is Isten akaratából történt, hogy megmutassa a világnak, hogy mindenki el kell hogy ismerje őt — hanem lélekben, valóságban. Milyen igaza van az éneknek: „Jézus *király* és magát annak vallja, de hogy királlyá *tegyék*, nem javallja, sőt, noha Isten, Sion királya, lett az időben szolgák szolgája.” (106. ének 3. vers). Csak lélekben és hitben lehet őt királynak elismerni.

Az Ő királysága alatt lehetnek egyek mindannyian, akik Istenéi. A földi országok és népek között ellentétek és különbségek vannak. Nemcsak ma, de mióta bűn van a világon. Nem sikerült senkinek egyé tenni azt az emberiséget, amelyet pedig Isten egy vérből teremtett. De Krisztus királysága ezt akarja. Benne van az egység. Az Ő keresztye alatt lehet testvérré minden nép és minden szív. Mert Ő azt akarja, hogy az övéi vele legyenek, az Ő uralma alatt.

Ezen nekünk munkálkodni kell. Nemcsak énekelni a virágvasárnapi éneket, nemcsak ujjongani a bevonuló Krisztusnak, hanem *először* elfogadni őt igazi királynak és urnak az életünkben, *másodszor* megismertetni őt másokkal, az életünkben, a bizonyosságtételünkben; *harmadszor* kérni, hogy terjessze ki kegyelmes uralmát erre a világra.

Elvégeztetett. (Nagypéntek.)

Ján. 19: 16—20.

Nem lehet olvasni a Jézus halála történetét mély fájdalom és szomorúság nélkül. Amint ennek a szörnyű történetnek egyes vonásai elénk állanak, összeszorítják a szívünket. De mégsem úgy kell olvasni, mint más szenvedés, mint egy emberi halál történetét. Az emberi halálnál nagyobb és felségesebb: Isten kegyelemből való áldozata történik itt. Ez megkülönbözteti minden emberi szen-

vedéstől, de ez minden emberi szenvedést is mássá tesz, mert a Krisztus váltságáhalála fényébe állítja őt.

A Jézus keresztje alatt ott látjuk az ő ellenségeit. Ezeknek, mikor már betelt az óhajításuk, akkor is botránkozás a kereszt felírása. Igyekeznek eltávolítani, hogy ezzel se legyen bizonyosság afelől, hogy Jézus a zsidók királya. Pedig a Jézus királysága most lett, ez által világossá, minden felírás nélkül, a kereszten függő Jézus lett a világ ura, nem aranyon és ezüstön, hanem drága vérén vásárolva meg a mi életünket. Mikor a katonák elosztják a Jézus ruháit, anélkül, hogy felhasználnák azt, még ebben is a Krisztus diadala látszik, aki lemond minden földiről, hogy teljesen hajtja végre az Atya akaratát, a megaláztatás végső pontjáig.

De van valami, amit ezek az emberek, a Jézustól visszahúzódnak, az ő ellenségei, nem látnak és sohasem is fognak s ez az ő dicsősége. Az a dicsőség, amelyet az Atya adott neki a világ teremtése előtt s amely a kereszthalálban látszik igazán és csak a hívőknek látszik igazán. A megalázó kereszthalál a hívők számára a Krisztus szeretetének s az ő dicsőségének bizonyossága lesz, ami egyé teszi az övéit magával, akik ezt a váltságot elfogadják. Ezzel ismertette meg velünk Isten nevét, az egyetlen nevet, ahogy mi hívhatjuk Istent: Atyánk.

Feltámadott!

Ján. 20 : 1—10.

1. Ez a történet azzal kezdődik, hogy azok az asszonyok, akik kimennek húsvét reggelén a Jézus sírjához, nem találják meg és keresik őt. „Elvitték az Urat — mondják a tanítványoknak — és nem tudjuk hová tették.” Sokan vannak a világban, akik nem is keresik az Urat. Nem törődnek vele, nem akarják megtalálni és nem akarják az életük urává tenni. Úgy beszélnek róla, mint aki valamikor élt, de ma már nem számít. A zsidó főpapok már így leszámoltak vele. Azt hitték, folytathatják életüket nála nélkül. Azután vannak, akik, mint ezek az asszonyok, keresik az Urat. Vágyakoznak utána, szeretnének foglalkozni vele, mint egy régi emlékekkel, mint egy bölcs tanítóval, mint akitől ma is lehet tanulni, de nem úgy, mint élő Krisztussal.

2. Hogy az asszonyok nem találták meg, hogy Péter és János a másik tanítvány, megzavarodtak az üres sír láttán, ez azt mutatja, hogy nem ismerték igazán Krisztust. Mert aki Krisztust a holtak között keresi, az nem ismeri őt és nem is találja meg őt. Pedig milyen sokan és sokszor keressük Jézust a holtak között, milyen sokszor csak beszélünk róla, hallunk róla, emlegetjük, de nem ott keressük, ahol van, nem élő Úr gyanánt keressük.

3. Krisztust csak mint élő Urat lehet megismerni. Csak úgy lehet megtalálni, ha benne a mi életünk urát keressük. Péter és János nem tudták még az írást, hogy Jézusnak fel kell támadnia. Hozzánk is szól ez az írás: Isten tesz bizonyosságot az élő

Krisztus felől. Ezt el kell fogadni és akkor látjuk meg az ő hatalmát életünkben.

Az Úrtól lett ez.

Zsolt. 118 : 21—25.

1. A hasonlat, ami ebben az Igében van, egy köről szól, amelyet a ház építői nem találtak alkalmasnak, hogy az épület szeglelkövévé, tartókövévé tegyék. Nem illett be sehogysem arra a helyre, amelyet az építők elgondoltak, abba a tervbe, amit készítek. És mikor felépült az egész épület, akkor látták, hogy ezt a követ nem lehet mellőzni. Így építi fel a világ a maga épületét Krisztus nélkül, aki nem illik ebbe a világba, akit az emberek ki akarnak hagyni a számításból, de kitűnik, hogy nem lehet, mert a Krisztus nélkül emelt épület bizonytalan és összeomlik. Isten így gondoskodott számunkra igaz alapköről, amelyben aki bíz, nem kell félnie. Mit jelent erre az alapkőre tenni le az életünket? Mit jelent nem emberben és emberi dologban bízni, hanem benne, aki letette értünk a maga életét?

2. Azért minden nap, amelyen a Krisztus hatalma és kegyelme kibontakozik előttünk, az öröm és hálaadás napja. Az ünnepi igazán a vásárnapot, aki tudja, hogy ez az Úrtól lett nap, a neki való szolgálatra rendeltetett. Milyen más az ilyen vásárnap, mint az, amit és ahogyan ünnepelni szoktunk, világi örömeinkben és várakozásokkal.

3. És Istentől várhatjuk az előmenetelt is és a segítséget. Ennek alapja, hogy Krisztusban Isten a magáénak ismer bennünket, azért váltott meg, hogy az övéi legyünk és tőle kérjünk az életünkben irányítást. De biztost is Isten afelől, hogy ezt meg is adja. Nem a külső életünk javaiban, hanem abban, hogy mindinkább kapcsolódunk őhozá.

Minden az Úrra néz.

Zsolt. 104 : 27—28.

Ez a zsoltár azt mondja el, milyen nagy és hatalmas Isten teremő és gondviselő munkája a világon. Felsorolja azokat a csodákat, amelyekből Isten hatalma és gondviselő kegyelme látszik. Így látszanak ezek most. De csak a hívő ember előtt. A hívő ember, bár nem érti át Isten csodálatos munkáját, egyet tud, azt, hogy Isten uralkodik a világ felett s hatalmas akarata parancsol mindennek. A hitetlen azt képzei, hogy ismeri a világ dolgait, pedig rejtve van előtte minden, mert csak hittel lehet megérteni azokat. Azért a hívő ember előtt Isten tettének minden nyoma újabb és újabb jele Isten dicsőségének s mélyebben indítja arra, hogy a maga életét Istenre bizza és neki engedelmeskedjék.

Mert az, amiért Isten gondot visel reánk és a világra, nem a mi érdemünk, nem a mi jószágunk, hanem az ő kegyelme. Nem onnan látjuk meg, milyen kegyelmes Átyánk Isten, hogy gondviselésével igazgatja a világot, hanem azért bizhatunk gondviselésében

és szeretetében, mert Atyánkká lett Krisztusban. Mindezt a szeretetet Krisztus mutatja, az ő halála és értünk való szenvedése tükrözteti. Áldott az Isten, aki az ő egyszülött Fiát s vele együtt önmagát egészen adta minékünk.

Adjatok hálát az Istennek.

Zsolt. 100 : 1—5

Húsvét óta végigtekintettünk Isten csodálatos munkáján ezen a világon. Láttuk, hogyan kell örvendünk annak, hogy Isten hozzánk fordult Krisztusban s életünket ráépítette arra a szeglet-köre, amely a Krisztus váltsága s amely egyetlen biztos alapja életünknek. Aztán láttuk, hogyan lesz világossá Isten kegyelméből az ő gondviselő munkája, amelyet gyermekei felett gyakorol. Most ez a zoltár arra figyelmeztet, hogy mindezt hálát kell adnunk neki. De nemcsak mi adunk hálát. A Krisztusban a világot megváltó Istennek dicséretet kell mondjon minden.

Hogyan dicséri ez a világ Istent? Az, hogy az egész föld az Urnak énekeljen, egy felszólítás hozzánk, akik már ismerjük Isten kegyelmét. A keresztyén ember életének felhívásnak, bizonygatóételnek kell lennie a világ előtt. Milyen sokszor nem az, hanem az ellenkezője. Milyen sokszor nem Isten dicséretét tanulja a világ a keresztyén embertől, hanem hall gonosz szót, átkot, zúgolódást. Pedig Istent örvendezve kell szolgálni. Nem kényszerből, nem vonakodva, hiszen ő a mi Atyánk, akit örömmel szolgál a gyermek. A lecsüggesztett fejű, vonakodva szolgáló keresztyének nem igazán szolgálják Istent. Végül az ő tornácaiba hálaadással, dicsérrettel, áldással kell bemenni, azaz keresni az ő jelenlétét az ő templomában s hálát adni neki mindenkor.

S az Úr dicsérete abból fakad, hogy az övéi vagyunk. Akik Istené, nem tehetik, hogy ne magasztalják őt. Az Ur a mi Istenünk, ő alkotott minket. Hogyne dicsérné és szolgálná Istent az, akit ő teremtet. De még több is vagyunk ennél: az ő népe, Krisztusban. Akit ő megváltott, az nem szolgálhat másnak. Végül: az ő hűsége örökké áll. A mi hűséges, az ő ígéretéhez mindörökké hű Istenünk dicsérete hangozzék életünkben.

I. L.

Az Isten népe.

Éppen a tanulmányban *a faj és nemzet* kérdését szereiném az evangélium tekintete alatt megvilágítani. A mai szellemi szituáció mindnyájunkat arra készítet, hogy ezzel a kérdéssel határozottan nézzünk szembe, hisz lépten-nyomon látjuk, hogy ma az egész világ érdeklődésének homlokterébe a faji és nemzeti kérdések kerültek. Az egyház munkásai sem térhetnek ki az elől, hogy a kor aktuális kérdéseivel szembe nézzenek, de minden korszerű kérdés megvizsgálásával kapcsolatban *két kísértéstől* kell óvakodniok. Az egyház lelkipásztorait mindenekelőtt az a kísértés fenyegeti, hogy *a kor által felvetett kérdéseket fontosabbnak tartják azoknál a kérdéseknél, amelyeket az örökkévaló evangélium állít elénk.* Az evangélium kérdései minden korban és minden időben azonosak, nekünk sohasem szabad engednünk, hogy ezeket az örökkévaló kérdéseket, az azokkal való foglalkozást a kor aktuális kérdései eljelenítélel-nyítsék, vagy egyenesen el is takarják. A másik kísértés, amelyet az aktuális kérdésekkel való foglalkozás közben ki kell kerülnünk az, hogy *a korszerű kérdésekben, vagy azok megoldásában megjelenő sajátos emberi világnézetet, ideológiát vagy felfogást ne azonosítsuk az evangéliummal, vagy azt ne állítsuk az evangélium fölé, vagy mellé.* Nekünk a korszerű kérdésekben megnyilatkozó sajátos felfogást mindig át kell metszennünk az evangélium kétélű kardjával, mindig meg kell próbálnunk az Ige mérlegén. Nekünk, az egyház szolgáinak minden kérdést az Istenországa, uralma, parancsa, ígérete szempontjából kell megvizsgálnunk és értékel-nünk. Én éppen azért választottam előadásom címéül „Az Isten népe” megfogalmazást, mert csak ebben a beállításban tudok a faj és nemzet kérdéséről igazán református módon beszélni. A címben megadott beállítás szerint nem a faj és nemzet valóságából, a ma divatos faji és nemzeti kérdésekből, hanem Isten Igéjéből indulok ki. Gondolkozásomban nem alulról felfelé, hanem felülről lefelé haladok.¹

Ha megnézzük a róm. kath., gör. kel., unit. egyházak lelké-seit, vagy a szektaprédikátorokat, azonnal észrevehetjük, hogy azoknak mindenike a saját egyháza szellemének mindenben meg-felelő, többé-kevésbé egységes állásponton van ezekben a kérdé-sekben. Ma éppen az evangéliumi egyházak pásztorait fenyegeti az a veszedelem, hogy ezekben az aktuális kérdésekben nem Isten

Igéje, az egyház hitvallása, hanem a korszellem alapján vélekednek. A *róm. kath.* pap mögött ott áll a konkordátumokat kötő pápa: a maga egész udvarával, minisztériumával és az egyház földi intézményes egységével. A *görög keleti* egyház ma minden országban államegyház s aki ismeri újabb theologiai irodalmukat, abban az egyházi atyák fratain keresztül látja igazolva az egyházi és állami rend teljes azonosságát. Az *unitárius* gondolkozás pedig lényegében nem más, mint örökös azonosulás a korszellemmel, a legelfogadottabb korszerű gondolkozás isteni színekkel való aláfestése. A *szekta* anarchisztikus és internacionális gondolkozása a súlyos emberi kérdések felvetése idején boldog önelégültséggel menekül az apocaliptikus jóslatok és álmok világába.

A protestántizmus nem dicsekedhetik Róma külső egységével, az állammal való azonosulás emberi eredményeivel, vagy ahol ezzel a jótétéménnyel élni kénytelen, sajátos jellegét veszíti el (Németország). Mi, Istennek hála, éppen az új reformatori theologia figyelemzetése alapján kikerültünk a racionalizmus óta tartó azon magatartásunkból, hogy azonosuljunk a korszellemmel, amint az megtörtént a racionalizmus, ideáлизmus, liberálizmus korában. Ma azonban ismét előttünk áll annak a kísértése és lehetősége, hogy a felújuló nemzeti szellemmel és gondolattal való nemzeti azonosulás fogja egyházunk életét ismét visszavetni. Különösen a Németországban beállott új egyházi helyzetnek van meg a hatása ebben a tekintetben. Mint történelmi hitvallású népegyház sohasem helyezkedhetünk az anarchisztikus szekták álláspontjára.

Mi csak egyet tehetünk ebben a kérdésben: megkeresni és megtalálni az evangélium alapján álló felfogást. Erről azonban mindjárt most ki kell jelentenünk, hogy a legnehezebb, mert személyes meggyőződésen alapuló, a korszellemmel élesen szembenálló, prófétai örökség ez. Hordozása terhet, kereszthordozást jelent. Nem népszerű, de valójában az egyetlen, igaz álláspont. Nekünk, mint egyháznak nem elég ezt a felfogást szűk körben vallanunk, hanem a legszélesebb körben, mint hitvallásos meggyőződést a leg-sürgősebben egyetemes felfogássá kell tennünk. Úgy kell ezt a meggyőződést hirdetnünk, mint Isten által adott élettörvényt.

I.

1. A *pogány* vallásokban egészen ismeretlen fogalom az „Isten népe” meghatározás. Ezekben a vallásokban nem Isten népéről, hanem a nép istenéről, vagy isteneiről beszélhetünk. Ezekről pedig megmondotta a Szentírás, hogy „A nemzetek minden Istene bálvány” (96. zsolt. 5.) Ez a megállapítás nemcsak az antik, hanem a mai pogányságra is áll. Amelyik nép olyan Istenről beszél, amely csak az övé, a Szentírás szerint bálványimádást végez. Isten nem ember, hogy le lehetne kötni egyetlen nép, vagy ország számára, az az Isten, akiről mi tanítunk, minden népnek az Istene. Ennek igazolására talán szükségtelen is bibliai helyeket idéznem. Az igazi keresztényen felfogás teljesen kizárja a népi, nemzeti vallást abban

az értelemben, hogy Istenről úgy beszéljünk, hogy ő csakis annak a népnek Istene. Ezt azért kell hangsúlyoznunk, mert ma ismét nem Isten minden nemzetből, a föld egész területéről összehívott egyetlen népről, hanem a népek és nemzetek Istenéről és vallásáról kezdenek beszélni.

Vallástörténetileg szólva a népi, nemzeti vallások kora az idők teljességével lejárt. Krisztus megjelenésekor már a nem keresztyén vallások is elveszítették nemzeti jellegüket, a hellenisztikus kultúrában, a római világbirodalom egységében azok felbomlottak, gondoljunk csak a szinkrétista misztériumi vallásokra, a zsidó prozelitákra. Pál apostol pedig nyíltan hirdeti, hogy nincsen zsidó és görög, mert Isten a maga népét minden nyelvből és nemzetségből gyűjti össze a maga dicsőségének hordozására.

2. Isten népről csak az *Ószövetségben* és az *Újszövetségben* beszélhetünk. Az *Ószövetségben* az Istennek népről két felfogás van, az *egyik* az, amelyet *Isten kijelentése* mutat, a *másik* pedig az, amelyet a kijelentést meg nem értő *nép* a kijelentés igazi értelmét deformálva *képvisel*. Isten a kiválasztás atyját, Ábrámot egyben népek sokasága atyjának, Ábrahámnak is nevezi és két ígéretet ad neki: Nagy néppé teszi és benne megáldja a föld minden népeit. Isten terve egészen világos: az Ábrámtól születendő népet arra rendeli, hogy majd abból az idők teljességében megszüljön minden nép megváltóját. Izrael népi volta csak eszköz arra, hogy belőle megszülethessék Krisztus, akiben nyilvánvaló lesz, hogy Isten választott népe nem egy, egyetlen testi nép, hanem a világ minden népéből azok, akik neki engedelmeskednek. Ez nemcsak Ábrahámnál világos, hiszen *Pál* mindig ide tér vissza, valahányszor a zsidókkal kell megküzdenie, hanem a próféták írásából is kitetszik, sőt már *II. Mózes* 19:6-ban elhangzik Isten szava: „És lesztek nékem papok birodalma és szent nép.” Ami a Lévi törzse Izrael népén belül, az Izrael népe a föld többi népei között. Krisztus megjelenésével Isten eltörölte a lévitai papságot és ezzel együtt eltűnt a testi Izrael is, mint Isten választott népe és annak helyét átvette az egyház. Az *Újszövetségtől* visszatekintve, a testi Izraelt — Izraelt, mint külön nyelvvel, országgal, hatalommal, önállósággal rendelkező népet — úgy kell tekintetünk, mint Isten valóságos népének, az egyháznak halvány, földi árnyékát. Nekünk az *ószövetségi* Írást Krisztusban kell néznünk, ez pedig azt jelenti, hogy ahol az *ószövetségi* Írás a zsidó népről, mint népről, annak népi életéről beszél, ott nekünk mindig csak az egyházat szabad értenünk. Az úgynevezett *ószövetségi* nacionalizmus, nemzeti összetartás a mi számunkra nem lehet más, mint halvány képe annak, hogy miképpen kell az egyházban egymásért élnünk, szolgálnunk és ha kell, meghalunk. Csakis innen tudjuk megérteni, hogy Isten néha azt parancsolja a népnek, hogy a maga ellenségeit teljesen irtsa ki gyermekeistől, asszonyostól, a városokat tegye a földdel egyenlőkké. Ezzel az intézkedéssel Isten a tőle idegen bűnnel

szembeni megsemmisítő hatalmát és igényét jelenti ki — ismét hasonlatszerűen.

A zsidóságban megnyilvánuló pogányság lényegében nem más, mint feladása az Isten népéről való ilyen felfogásnak, lecsúszása a nemzeti vallások színvonalára, ahol nem a nép az Istené, hanem a népnek van istene, vagy vannak istenei. A nép mindig elfelejti, hogy népi mivolta csak eszköz Isten kezében, nem tarthatja meg önmagának a rábizott javakat, azokkal minden népnek kell szolgálnia s a népi keretek, országhatárok szétbomlásával, önmaga áldozatán keresztül kell Isten szolgájává lennie. Csakis innen érthetjük meg, hogy miért kellett babiloni fogságba menniök s azután szétszórattniok. *Jónás* próféta balgasága mutatja a népi mivoltában felfuvalkodott, az igazi istennépi tudatot megvető Izraelt; ezzel szemben *Ésaías* 53. része mutat rá megdöbbentő módon arra, hogy mi Isten népének igazi rendeltetése: öszszetöretésen, halálon, szegíyenen át szolgálni Isten magas gondolatait. Ez a kép talál Krisztusra. Az ő megjelenése után csakis benne és általa lehet valaki Isten népének a tagja. Még a zsidók is.

Krisztuson kívül tehát ma sem lehet választott népről beszélni. Krisztuson kívül minden nép teljesen egyforma, nincs magasabbrendű és alacsonyabbrendű faj. Nem értékesebb egy nép, mert nagyobb számban él, nagyobb gazdasági javakkal rendelkezik, hódítóbb kulturája, mélyebb történelmi gyökere van. Isten színe előtt minden nép ugyanazon a szintvonalon van. Az ő népévé nem a nép természeti, történelmi vagy szellemi alkata, hanem egyenesen a népben élő egyének Krisztushoz való személyes hitviszonya teszi az embereket. Krisztusban pedig ugyanvalós nincsen — pláne emberi alapon — különbség nép és nép között, faj és faj között. Ha Isten az általa tényleg kiválasztott Izraelnek is elvetette a testi, népi kiválasztottságát és őt is csak Krisztusban fogadja ismét a maga népévé, akkor a Szentírás szerint igazán nem beszélhetünk modern értelemben vett választott népekről sem.

3. *A választott népi mivoltban való modern hit* nem nagyon régi. Első megfogalmazása *Herdertől* (1744—1803) ered, aki a felvilágosultság kozmopolitizmusával szemben hangoztatta a népi tudatot s lett így a modern népi, nemzeti törekvések megalapozója. Érdekes lenne ezt a szellemtörténeli folyamatot végig kísérni s akkor meglátnánk, hogy a felvilágosult francia racionalisták által előkészített francia forradalom eszméi miképpen kavarodnak össze a Herdertől elinduló népi gondolattal és robbannak ki az 1848-as európai közös társadalmi és nemzeti forradalmakban; azután hogy válik ismét külön a nemzetközi racionalista-kommunista és a német nemzeti gondolat. Nekünk jól kell látnunk, hogy mindkét gondolat pogány és nem keresztyén eredetű.

Jól kell látnunk, hogy mindkét felfogás egyformán magánügygyé akarja tenni a vallást és helyette vagy atheizmust, vagy nemzeti keresztyénséget akar adni.

*

Eddigi fejtegetéseinkben három hamis véleményt utasítottunk vissza:

1. Nem lehet beszélni egyik vagy másik nép istenéről, mert ez bálványimádás lehet csupán.

2. Nem lehet Izrael népéről, mint népről úgy beszélni, mintha az még mindig választott nép volna.

3. Keresztyén alapon egyetlen népet sem lehet a maga népi mivoltában Isten választott vagy kedvenc népének nevezni.

Mert 1. nem úgy áll a dolog, hogy Isten egyik vagy másik népe, hanem mindenik nép Istené; 2. Izrael, mint nép nem más, mint földi árnyéka Isten egyházának, előkészítője Krisztus megjelenésének; mert 3. Isten népét nem valamelyik nép, hanem Istennek Krisztusban minden népből kiválasztott gyermekei alkotják. Tömören szólva: Ma Isten népe nem lehet más, mint Isten egyháza, azaz Isten feltétlen uralmát minden ponton elismerő, Krisztusban kiválasztott hívő emberek közössége.

(Folytatjuk.)

László Dezső.

Örömeim és csalódásaim a lelkipásztori szolgálat kezdetén . . .

A napokban arra kaptam felhívást, hogy irjak a fenti kérdésről egy cikket. Nem vagyok tollforgató ember, így nem tudom, hogy megfelel-e a kitűzött célnak, amit itt most leírok?! . . .

Az öröm és csalódás váratlanul lepi meg az embert, arra minden lélek reagál. Nekem hála Istennek mindkettőben volt már eddig is bőven részem. Leirom tehát hogyan hatottak azok reám . . .

Legelőbb is azt mondom el, hogy a legnagyobb örömöm az, hogy az Isten a lelkipásztori pályára kényszerített. Igen, ezt tette, mert ha rajtam állott volna sohasem lettem volna „pap”. De ma áldani tudom Őt azért, hogy — amint gyakran mondani szoktam — „erre a legszebb pályára kényszerített”.

Mert nincsen nagyobb öröm, mint lelkekhez vinni az Isten üzenetét és látni, hogy azok meghallják, amint azt a következő esetekben tapasztalhatom is:

Még segédlelkész voltam, amidőn belső indíttatásra elmentem egy le-sújtott úricsaládhoz — akit nem ismertem —, hogy nagy bánatukban hallas-sam velük az Isten vigasztaló szavát. Nagyságos és méltóságos hölgyekkel álltam szemben, de már akkor megtapasztaltam, hogy a bánatban nincs rang és cím, mindenkinek jól esik az Isten vigasza. Mikor eljöttem, könnyezve, hálálkodva bocsátottak el . . .

Másik alkalommal egy hitetlen, erkölcstelen életű nagybeteg orvoshoz állítottam be, akit szintén nem ismertem. Volt, aki óva intett, hogy egy min-dig panaszkodó beteggel fogok szembe kerülni, akitől szóhoz sem juthat más . . . De elindultam és áldás kísért . . . Már első izben együtt imádkoztunk. Bizonyágtételem nagyon jól esett lelkének. Sokan csodálkoztak ezen. Negye-dik alkalommal úrvacsorát is vett. Igaz irtózatos szenvedései közben megtör-tént, hogy az Isten ellen fordult, de végül imádkozva és énekelve készült utolsó héten a halálra . . .

Mint rendes lelkésznek már a legelső napokban egy testileg-lelkileg összeroppanó gyógyszerésznek kellett vigasztalást és erőt nyújtanom és elő-készítenem még nagyobb csapásra . . . Arra, hogy a vagyonából kifosztva hontalanul, kenyér nélkül fog családjával együtt a bizonytalan jövőbe nézni. De az csak addig bizonytalan, amíg egyedül áll. Próbáljon meg mindent az Istenre bízni, aki talán éppen azért vett el mindent, hogy ne tudjon egyébbe, csak Belé fogódzni. Minél kétségbeejtőbb lesz a helyzete, annál jobban kiált-son az Isten után, meg fogja látni, hogy az Isten új életlehetőséget fog a számukra teremteni. Imádkozás után azt mondja a felesége: „Az Isten küldte ma hozzánk a tiszteletes urat!” — Pár nap múlva kiutasították az országból. Előbb hányódott, vetődött országról országra, ma két évi megfeszített munka után új gyógyszerτέρα van.

Ismét máskor egy könnyelmű, léha, leszegényedett öreg gyógyszerész-nek kellett írnom egy levelet. (Azért mondom, hogy kellett, mert magam fél-tem mindig a megbízatásaimtól, de éreztem, hogy jaj nekem, ha nem enge-delmeskedem az Istennek.) Ez a gyógyszerész találkozásunk alkalmával azt mndította, hogy ha már megelégette a nélkülözést, akkor régi gyógyszerterá-

ból megőrzött méreggel könnyen segít magán. Találkozásunk után kb. 10 napra levelet kellett írnom neki. Abban elmondtam, hogy megérdemli a sor-sát. De ne gondolja, hogy öngyilkossággal segíteni fog a bajon. Az öngyilkosok úgy járnak, mint a csalódott brazilai kivándorlók, akik elhagyták ezt a világrészt, mert küzdeni kellett s azt hitték odakint aranyező fogja őket várni, de későn ébredtek fel, amikor már nem tudtak visszatérni. Az öngyilkosok eldobják az életet, mert azt remélik, véget vetnek a szenvedéseiknek. Nem gondolnak arra, hogy a földi, ideig tartó helyett — örök szenvedés várhat rájuk. Intettem, hogy az ő számára csak egy út van a menekülésre, ha most Istenhez tér... Akkor nélkülözések között, magarahagyatottságában is lesz célja és öröme az életének...

Amint utólag megtudtam előbb dühöngött: „hogy mer engem ez a kölyök leckéztetni?” De pár nap múlva megváltozott. Attól kezdve boldogan olvasta mindenfelé a leveleimet. Mikor újból találkozott velem, hálásan köszönte és azt mondta: „mindenben egyelért velem”. Ma szorgalmas temp-lomba járó.

Láttam istentelen, fősvény embert Istent keresővé, bibliás, áldozatkész férfiszövetségessé válni...

Jött hozzám olyan asszony lelki ügyben tanácsot kérni, akiről azt hittem soha a lélek meg nem szólal benne, úgyhogy családlátogatásomkor nem tudtam — a szokás szerinti — imát elmondani a házában.

Sikerült úri társaságban elfogadtatni Krisztus szerinti elveket.

A gyülekezet is több-kevesebb nehézség után kezd Bibliát olvasni, Isten-országáért imádkozni és áldozni.

Ezek röviden az én örömeim...

Voltak nagy harcaim is a gyülekezetben, amikor a feleségem remegve várt haza. Láttam nagyon kicsinyesnek, önzőnek, hálátlannak lenni embereket. Volt úgy, hogy ezek elkeserítettek, majdnem tovább menetelre készítettek, de mikor Isten elé álltam Ő mást parancsolt: Éreztem, hogy az a kötelességem, hogy maradjak, ha összeroppanok is... mindaddig, amíg Ő más helyre nem állít... Oh bár meg is tudnám ezt tenni!

Feleségemmel együtt imádkozva és hálával küzdöttem át magam a ne-hézségeken, csalódásokon, úgyhogy azoknak is csak örvendeni tudok...

Ezért Hudson Taylorral együtt írom: „Nem csalódtunk, nem vagyunk leverték; számoltunk Isten segítségével és védelmével. Egészen távol vagyunk attól, hogy elveszítsük bátorságunkat. Ellenkezőleg. Az a jószág és hűség, amelyet Isten minden szükségünkben megmutatott, új bátorsággal tölt el. És mivel a Sátán így ellenáll, éppen ezért elhatároztuk, hogy tovább harcolunk”.

Sz. S.

Id. Nagy Domokos esperes, kutyfalvi lelkipásztor élete.

Urinökkel szemben egy ifjú gavallér *finom udvariasságával* viselkedett késő öregkorában is. Kérésük elől nem tudott kitérni és a köszöntésben őt sohasem tudták megelőzni. A bodoni paplak kijavítása nehéz probléma volt, de elég volt a papné egyetlen szava, hogy a javítás keresztülvitelét azonnal biztosítsa. A férfiakkal szemben az volt az elve, hogy mindenkinek tisztelet, senkinek sem hódolat. Nagyurak gögjét nem vette be és nem hajolt meg előtte. Talán emiatt tisztelték és becsülték annyira főuri ismerősei és munkatársai. Egyszer egyik gróf nagyon megvárakoztatta. Tultette magát ezen a kicsiségén, de mert neki minden perce drága és beosztott volt, nem ment többet oda, hiába hívták azután. Visszatüzent, hogy „szívesen látom a gróf urat“. Ekkor a grófné levélben hívta. „Megyek — mondta — udvariatlanság lenne egy asszony hívását visszautasítani.“

Nehezen nyugodott bele Endre fia pályaválasztásába. Belőle is papot akart nevelni. De beletörődött és később is, ha tanácsot adott neki rendszerint hozzátette: „Most pedig fiam ne azt tedd, amit tanácsoltam, hanem, amit jónak látsz, mert a férfi maga kell, hogy irányítsa élete sorsát s csak azt nem lehet félteni, aki ehhez hű marad egy életen át“.

Észjárása rendkívül friss és eleven volt. Sohasem jött zavarba. Habozni, ingadozni őt senki sem látta. Bár mindig alapos, megfontolt volt, gyorsan és biztosan tudott határozni. Olykor, adott helyzetben, pillanatok alatt találta el a leghelyesebb cselekvés módját és a bonyolult kérdések egyedül lehetséges, legjobb megoldását. Ez a kiváltságos, ritka képessége tette kiválóan alkalmassá vezéri hivatás betöltésére. A szó jobb és nemesebb értelmében, mindig túljárt a másik eszén, míg az övéen másnak túljárni nem igen lehetett.

Elméje élénkségének és leleményességének jellemzésére csak egy példát említek fel. Egyik kerületi gyűlés alkalmával egy szobában szállott meg Kolozsváron Nagy Gábornál Józsa Ferenc főjegyzővel és Sámuel Aladár számvevővel. Lefekvés után kiadja a parancsot: „A számvevő legfiatalabb, eloltja a lámpát“. Sámuel komor méltósággal kezd az új gázlámpa elfuvásához. De hiába

minden erőlködése, nem sikerült, elégedetlenül, halk dörögéssel fektült vissza ágyába. „A főjegyző tudós, oltsa ki ő a lámpát“, hangzik ez esperes újabb parancsa. Józsa menten neki fohászkodik és gyenge tüdőjéből erejét meghaladó szusszal fújja a lámpát. De hiába, neki sem sikerült azt eloltania. Szédülten fekszik vissza ágyába e szavakkal: „Az esperesnek mindent kell tudnia, oltsa ki ő a lámpát“. Erre Nagy Domokos nyugodtan felkelt, megnyomta a csengőt, a szolga belépett és kiadta neki a parancsot: „Oltsa ki a lámpát“. A szolga egy pillanat alatt sötétet teremtett és a szent társaságnak nem kellett tovább vesződnie a lámpa eloltásával.

Hevisskedni, indulatoskodni sem látta őt senki. Mikor egyszer egy részeg munkása durván szembezállott vele, keze ökölbe szorult, de csak annyit mondott: „Menj innen, de úgy menj el, hogy akkor lássalak, mikor a hátam közepét“. Különösen bölcs és nyugodt volt a gyűlések vezetésében. Mikor az egyetemes adó ügyét tárgyalák, egyik, a harctérről hazajött fiatal ember heves, ellenzéki hangon tiltakozott az új adó ellen. A többség helyeselt neki. De az öreg Balogh Jóska megszólalt: „Valamikor mi is nagyon kiabáltunk, mikor a papunk fiatal volt, de ő nem jött méregbe soha sem, mindig megcsinálta, amit akart és abból mindig jó származott egyházunkra és községünkre. Tíz év eltelle után már nem kiabáltunk. Nem hiszem, hogy rosszat akarna most is a nagy esperes úr, nem hiszem, hogy meg ne csinálná most is, amit akar. Ne kérdezzük sokat, szavazzuk meg. Jó lesz abból egyházunkra“. A zaj egyszerre elcsendesedett. Egyhangulag szavazták meg az egyetemes adót. Az ellenzék vezére pedig bocsánatot kért és kezét csókolt Nagy Domokosnak.

A forradalomból hazajött ifjúság erőszakkal behatolt az iskolába, ott láncot akart rendezni. Elment, kikergette őket onnan. Később presbiterek léptek közbe. Ekkor maga elé hívatta az ifjakat. Először ígéretet vett tőlük, hogy hasonló kísérletet többé nem tesznek. Ekkor odaadta a kulcsot. „Látod fiam — mondta gyermekének — így lehet valamit elintézni békésen. Előbb látták az erőt, azután azt, hogy nem akarom legyőzni, megszégyeníteni őket.“

Egész életén keresztül *rendszeresen olvasott*. Ifjabb éveiben kedvvel foglalkozott a történelemmel. Olvasta a theol. tudományos munkákat, kánonokat, főképp a bibliát. Szép, értékes könyvtára volt. Ifjabb éveiben gyakran jelentek meg komoly, értékes cikkei a Prof. Közlönyben. Ennek 1894 évi 4. számában megjelent cikkében ő vetette fel először a Szeretetház létesítésének eszméjét és ezt addig propagálta, míg megvalósult, de csak fele részében, mert ő nemcsak leány, de fiú leány szeretet-árvaházat szeretett volna létesíteni.

Városi fiú létére hamar megtanulta a *gazdaság vezetését*. Kérlelhetetlen pontosságával és nagy odaadásával valóságos mintagazdaságot létesített. Volt idő, mikor 6 marhát és 2 lovat tartott. Gyönyörű virágos, gyümölcsös-kertet létesített, melynek közepén állott az általa gondozott méhes. Egyháza és saját gazdasága ve-

zetésében szigorú rendet és fegyelmet tartott; mindennek utána nézett s ha szükségét érezte, különösen a szénában, répában, olykor együtt dolgozott cselédeivel, munkásaival. A magvetést rendszeren sajátkezűleg végezte. Élete utolsó 10—15 évében istállóját kiürítette, állatait rendre eladta és földjeit részeseknek adta, de gondosan, szigorúan utána nézett, hogy a feles részesek minden mezei munkát idejében és pontosan végezzenek. A hanyagságot, mulasztást, hamisságot nem tűrte és nem hagyta megtorlatlanul.

A falusi néppel szemben a városról magával hozott előítéletét véglegesen sohasem tudta legyőzni. Gyanakvó, bizalmatlan volt vele szemben, mert sok csúnya dolgot látott közte. A paraszt szót nem a legjobb értelemben használta. Bántotta, hogy megbizhatatlank, gyakran hazugok vannak köztük, akik ha tehetik, rászednek, megrövidítenek. Papságának első évtizedei alatt nagyon sok rossz benyomást szerzett, ami nem is csoda, mert hívei közt sok volt az uradalmi béres. Az első rossz benyomások nyomot hagytak lelkén élete végéig. És mégis nagyon közvetlen tudott lenni híveihez, egy egész életet tudott dolgozni érettük szíve egész melegével és teljességével, mert határtalanul nagy volt benne a hit és a kötelességérzet.

Több gyermeke volt, mint Jákóbnak. Két feleségétől — első felesége Orbán Ágnes, második Csernát Katalin volt — 14 gyermeke született, akik közül 6 fiút és 2 leányt nevelt fel nagy gondnal és önfeláldozással. Mindenik fia a marosvásárhelyi kollégiumban tett érettségit, 3 az ő pályáját követte, de világi pályán működő gyermekei is, mint presbiterek, tanácsbírók, anyaszentegyházunk hűséges munkásai voltak. Egyik leánya nőszövetségi elnök, másik vasárnapi iskola vezető volt.

Nagy anyagi terhet, sok gondot jelentett a gyermekek taníttatása, egyetemi és főiskolai diplomákhoz juttatása, de ő pénzhány miatt sohasem búsult, nem adta a mártírt és nem panaszkodott a gyermekek taníttatása miatt. Dalolt, tréfálkozott, sakkozott, mintha semmi baj nem volna. Derült életkedvvel, szívében vidámsággal, Istenben vetett rendületlen bizalommal dolgozott családjáért és hordozta életének megpróbáltatásait, sokszor nagyon súlyos és terhes keresztjét. Nagy áldása volt az Istennek ránézve testének, lelkének ereje, épsége és egészsége, melyet szigorú, mértékletes életmóddal, pontos, tervszerű munkabeosztással egyre erősebbé tett. Istenben vetett hite és bizalma oly nagy volt, hogy semmiféle megpróbáltatás nem tudta sem ebben, sem ebből fakadó derült életnézetében megingatni. Akik hozzá legközelebb állottak, csak kétszer látták sírni életében: édesanyjának és feleségének koporsója felett. Határtalanul nagy volt övéi iránt való szeretete. Örömmel foglalkozott és játszott gyermekeivel. Nagy szeretettel és bölcsességgel nevelte őket, de emellett atyai szigorral.

A legkisebb fiát, a kedvencet, bizony még házas korában is megdorgálta, ha gyerekeskedett. Takarékossgára, munkára nevelte és minden munkához hozzászoktatta őket. Azt szokta mondani

nekik: „A jó sorsot hamar megszokja az ember, legyetek készen az életre, mert az élet nem álom.” Úgy nevelte őket, hogy a munkát jutalomnak tekintették. „Ha jó leszel, megengedem, hogy holnap kijöjj velünk szénát gyűjteni vagy aratni.” De azért velük nem pajtáskodott, tekintélyét nagyon is fentartotta köztük. Legnagyobb fia már postatanácsos, ősz ember volt, mikor egyik nyári szabadságán, ebéd utáni pihenőre akart térni, kapta az apai parancsot: „Laci, kimész a mezőre, a munkásokat munkába állítod.” „Igen, apám” — és indult, mint gyermekkorában. Sétái alkalmával maga mellé vette gyermekeit és velük együtt járta be a lelkészi földeket. Milyen boldog volt, mikor vakációban együtt volt népes családjá és gyermekei megtöltötték a parókia tágas udvarát, körülülték az ebédlő nagy asztalát. A gyermekek — mikor otthon voltak — minden vasárnap ott voltak a templomban, hallgatták az édesapát. Mikor nagyobbak lettek, rendre helyettesítették.

Boldog napok voltak a családi ünnepek, főképp augusztus 4.-e, az ő nevenapja. Erre összegyűlt később is mindig az egész család. Örömtől, derűtől és boldogságtól sugárzott ilyenkor arca, midőn hálával és mély szeretettel telt szívé gyermekei körülvették őt, akinél jobb és szeretőbb szívé földi atya el sem képzelhető. Végre megérte, hogy gyermekei mind kiszabadultak az iskolákból és többé nem kellett velük együtt szenvednie a tanuló gyermekek sok gyötrelmeit. Éjjeli álmaiban — annak idején — mindenik gyermekével együtt tette le az érettségi, jogi, lelkészi, theol. tanári stb. vizsgákat. Mikor gyermekei mind kikerültek a kollégiumból, akkor is valahányszor Marosvásárhelyre ment, mindég megsétálta magát a kollégium udvarán. Mikor Nagy Endre igazgató megkérdezte tőle: „Kit keres Domokos bácsi?” „Senkit, öcsém, — felelte vigan, jól esik itt megjárhatnom magamat.” Ő maga 40, 50 és 60 éves érettségi találkozóira gyűjtötte össze volt osztálytársait. Az utóbbin, mint a kollégium legöregebb diákja, boldogan és mély áhítattal imádkozott a vártemplomban és mondta el az áldást.

1917-ben családja, gyűlekezete, egyházmegyéje mély szeretettel köszöntötte 50 éves lelkészi jubileumán. A 60 éves fordulót nem érte meg, egy fél évvel előbb, 1926 dec. 11-én életének 85 ik és kutyfalvi papságának 60 ik évében meghalt.

Családi ünnepek alkalmával sokszor mondotta: „Ti szerettek engem, de én százszor jobban szeretlek titeket.” Ő volt a legszorgalmasabb levélíró családjában. Gyermekeinek tanácsadója, barátja volt felnőtt korukban. Öröme, vendégszeretete nem ismert határt, ha nyáron mindenik gyermeke hazament családjával. Élete utolsó évének augusztusában is együtt volt nála mindenik gyermeke, akik a vacsoránál rendre fejezték ki iránta érzelmeiket, végül ő mondott alysi áldást gyermekeire.

Betegségében nagyon türelmes volt, derült kedélye akkor sem hagyta el egészen. *A haldios dgyon* komoly és csendes volt. „Egész életünkön át tanuljuk a leckét — mondogatta — és mégis oly nehéz felmondani.” Menyeinek mindig azt üzenté, mondjátok

meg nekik, hogy jobban leszek, meggyógyulok. Sirhelyéről, temetéséről gyermekeinek nyugodtan rendelkezett: „Hiszen csak a testről van szó, ez pedig közömbös harmadik személy.” Kikötötte, hogy gyermekeinek temetésével járó minden költségét az ő pénzéből fedezzék. „Érettem egyik se rövidítse meg családját”, mondotta. Haldoklásakor magához vonta és utoljára megáldotta gyermekeit és úgy távozott az élők sorából a mennyei hazába, mint a biblia pátriárkái.

Koporsójánál egy család volt gyülekezete és gyermekei. Földi vagyon nem maradt utána, de örököül hagyta övének és anyaszentegyházának egy áldott, nemes élet emlékét, melyért igazán érdemes volt élnie és nyomába lépő lelkipásztor nemzedéknek az egyházát, gyülekezetét építő hűséges pásztor felemelő példáját.

Dr. Illyés Géza.

Orthodoxia kai Protestantismos. I.

— Athén, 1937. 410 oldal. —

A román görög keleti theologia képviselőjében T. M. Popescu egyetemi tanár nagy örömmel üdvözli ezt a görög nyelven írott munkát, melyet ő a Biserică Ortodoxă Română 21 nagy nyolcad oldalán petittal szedett ismertetésében tesz hozzáférhetővé.

A mű első fejezetében az orthodoxok és protestánsok első érintkezéseiről írva sajnálja, hogy amidőn a reformáció a római katolicizmustól eltávolódott, eltávolódott az orthodoxiától is. Ennek okát abban találja, hogy nem ismerlék az ortodox egyházat. A reformátorok ismerték a görög egyházat, de az ortodox tant a „római újítások” ellen használták fel. (Nem kell elfelejtenünk, amit szerző figyelmen kívül hagy, hogy amikor a reformátorok általában görögöket említenek, nem az egész görög egyházat, hanem az egyházi atyákat értik.) Mysos Demeter egy félévig volt Wittenbergben Melanchlon mellett. Hazatérése után az orthodoxok az ágostai hitvallással megismerkedtek, de közeledés nem történt. 1599-ben a vilnai zsinaton (Lengyelország) megkísérelték az ortodox és lutheránus egyház „egyesítését.” (Hitviták kora!) Szerző az ortodox egyházat úgy nézi, hogy azokban nincsenek meg azok a tévedések, melyek ellen a reformátorok küzdöttek s így valószínű, hogy más történelmi viszonyok között az ortodox egyházhoz fordultak volna.

II. Jeremiás és Mitrofan Cristopulos pátriárkasága idején a protestánsokkal való theologiai viták eredményei lettek az ortodox hitvallási iratok. A török miatt nehéz lévén politikai és vallási helyzetük a görögöknek, a protestánsok meg akarták nyerni őket az „egyesülésre.” II. Jeremiás a tübingai teológusokkal való levelezésében a protestánsokat hívja fel, hogy vegyék át a keleti egyház tanítását. Az ekkor vitatott kérdések a filioque, eredendő bűn, a hit és jócselekedet, szabad akarat, egyház, sakramentumok, utolsó ítélet voltak. A protestáns misszió tehát nem vezetett sikerre, — ellenkezőleg megismertette a protestánsokkal az orthodoxiát.

Cirillus Lucaris konstantinápolyi pátriárka Mitropan Critopulost Angliába, Németországba és Svájcba küldötte, hogy a reformáció egyházait „ismertesse” meg az ortodox egyházzal.

A XVII. században úgy a római katolikus, mint a protestáns egyház meg akarta nyerni az ortodoxiát a maga részére. Cirillus Lukarisé az érdem, hogy a protestánsok felé közeledve megszüabdult a római katolikus támadásoktól. Az akkori protestáns világ új kérdések elé állította az ortodox teológiát. Szerző kifejti, hogy a XVII. századi ortodox zsinatok és hitvallások tekintélye nem teljes és az ortodox tan szempontjából felülvizsgálatra szorulnak. A Cirillus Lucaris Hitvallása kérdésében idegen szerzőséget keresnek, mivel az az Institutio, a Confessio Belgica és Confessio Gallicana alapján készült. Cirillus Lucaris azonban lelkében megmaradt ortodoxnak (?) és nem tett semmit az ortodox egyház reformálására kálvini irányban. Pedig ezt a hitvallást akarták felhasználni az ortodoxok közötti kálvinista propagandára.

Cirillus Lucaris hitvallása keleten hatalmas ellenhatást váltott ki. Ez a korszak a maga theologiai termékeiben és a sorozatosan összehívott hat zsinaton igyekezett az ortodox tant kifejezésre juttatni, illetve megvédeni.

A XIX. és XX. századot a protestáns térítések, az anglikánok és ortodoxok közötti tárgyalások és a legújabb oecumenikus mozgalmak jellemzik. Angol, amerikai, holland, német és svájci misszionáriusok működtek a Balkánon és a keletiek között, kiknek a misszióját a Brit és külföldi Bibliaterjesztő Társaság nagyban előmozdította. Ezt a „veszélyes térítést” igyekezett a görögországi és konstantinápolyi patriárka megakadályozni, amikor az illető kormányok figyelmét felhívta a protestáns propaganda veszedelmére és pl. megtiltotta a Szentírás úgörgög nyelvű fordításának terjesztését is. Görögországhoz hasonlóan Oroszországban is voltak protestáns misszionáriusok, akik ott a Bibliát terjesztették, mely ellen 1826-ban egy nemzeti megmozdulás támadt, mely a Biblia Társaság működésének betiltására és a protestáns misszionáriusok elűldözésére vezetett. Később a Balti-tenger mellékén politikai belolyásra a protestánsok ortodox hitre tértek, ami ellen aztán a németek emeltek szót.

A világháború után egyenesen kérték a protestánsoktól, hogy hagyjanak abba az ortodoxok közti lélekhalászással (1918. évi amerikai görög misszió) Szovjet Oroszországban azonban a protestantizmus és római katolicizmus ma is prozelitizmust űz.

Habár a XIX. századi protestantizmus nagyobbára a néphez szólt és az ortodox egyház szertartásait (képek, szentek tisztelete stb.) támadta, mégis a nép jelentéktelen kivételtől eltekintve ortodox maradt és így a protestáns propaganda nem vezetett a kívánt sikerre. Megértvén ezt az anglikán egyház, meg is tiltotta egy idő múlva a bibliatársaságoknak és misszionáriusoknak, hogy prozelitizmust űzenek.

Az anglikán egyház különös tiszteletben tartja az ortodox egyházat és „pápa nélküli katolicizmus”-nak tekinti és vele minél szorosabb kapcsolatokat keres. Ezt munkálták az oekumenikus

mozgalmakon való részvételek, a kölcsönös angliai és amerikai látogatások és az ortodox ifjak angliai tanulmányozása. Különös érdemeket szerzett a kapcsolatszerzés terén Meletie Metaxakis pátriárka. Az ortodox egyházaknak a mai oecumenikus mozgalmakban való részvételének taglalása után a könyv egy oklevéltárt közöl a protestáns és keleti theológusok kiadatlan levelezéséből.

Maga a könyv minden izében apologia. Az egész ortodox egyház életét tartja szemé előtt. Hogy a történeti adatokat a maga szempontjának megfelelően csoportosítja s mint ortodox történész más szemmel nézi az egyháztörténelmet, mint a református theológus, azt beható szak-kritika hivatott részletezni.

Molnár Károly.

Kálvin János magyarázata Pál Apostolnak Timotheushoz írt leveleihez.

Szabó András fordítása. Odorheiu, 1939. nyolcadrét 172 oldal. Kálvin János Újszövetségi Írásmagyarázatának első része Dávid Gyula székelyudvarhelyi lelkipásztor kiadásában.

A könyv pár héttel ezelőtt jelent meg. Ismertetését nem a Kálvin írás-magyarázatának bírálatával, vagy méltatásával kezdjük, hiszen erre szükség nincsen és nem is vállalkoznánk. Csak örömmel jelezzük, hogy a könyv igen szép, izléses alakban, gondos kiállításban jelent meg a Szabó Andrástól már megszokott hű, szép és folyékony magyarsággal készült fordításban. Nyelvén alig látszik, hogy nem theologus fordította. Sajtójába alig van benne, könnyen olvasható s a Kálvin ide s tova 400 éves nehéz latin szövegű műve minden tekintetben sikerrel van átültetve magyarra.

A legmelegebben ajánljuk különösen lelkipásztoroknak. Kívánjuk, hogy a munka további részeivel mielőbb gazdagodjék magyar theologiai irodalmunk és gazdagodjanak lelkészeink, akik a nagy reformátor mintaszerű, komoly, mindenre hasznos magyarázataival igehirdetésünket termékenyíthetik meg.

Annál szükségesebbnek tartjuk azonban a vállalkozást magát beállítani theologiai irodalmunkba és rámutatni annak a jelentőségére.

A reformáció az ige diadala. A református egyház az ige egyháza. Az igét viszi anyanyelven a népekhez. Ezért van szükség fordításokra és magyarázatokra. Isten emberek által, földi események keretében szól hozzánk. Az ige emberi formában áll előttünk, ezért idegen a biblia eredeti nyelve, de idegen a biblia világa is tőlünk, akik más nyelven beszélünk és más világban élünk. Ha meg akarjuk érteni az írást, szükség van annak lefordítására és megmagyarázására, amely két munka tulajdonképpen egy. Ezt a munkát végzi Luther Márton és Kálvin János, de ezt végzik az egész előreformátoroktól kezdve Barth római leveléig mindenütt, ahol a Szentírás áll az előtérben. Az írás fordítása és magyarázata termékenyíti meg a teológiát, az egyházi életet, de az egyes emberek vallásos életét is. Ahol elnémul az Ige, háttérbe szorul a Biblia, ott aláhanyatlak a vallásos buzgóság is, míg az Ige mindig életet, áldást terem. Erre a magyarázatra annál nagyobb szükség van, minél távolabb esik a mi világunk a biblia világától, a mi életünk azoknak az embereknek életétől, akik között Isten kiválasztott emberei, prófétái, apostolai éltek, tanítottak, akik között maga az Úr Jézus élt.

A lelkipásztor a teológián tanulja ugyan a bibliai nyelveket, valamint a biblia magyarázásához szükséges segédtudományokat, de arra is szükség van, hogy a bibliának jó fordítása és megbízható magyarázata könyvben is előttünk legyen. Azt is megállapítjuk, hogy a fordítás és magyarázat sohasem tökéletes, hanem azt mindig javítani kell és pedig mindenkinek magának kell élveznie ezt a munkát, aki az igét minden vonatkozásban meg akarja érteni. Erre a munkára magyar református egyházunk minden időben nagy gondot fordított, de ennek jelentősége az idővel egyre nő.

A 350 éves Károlyi biblia nyelve elavult, bár sokat javítottak rajta, újabban revideálták. Sok új fordítás készült, így evangélikus részről Bárány,

Torkos, Kámori, újabban Masznyik és Raffay fordították és adták ki inkább csak az Újszövetséget, református részről: Kecskeméthy, Czeglédy, legújabban Farkas László fordították le az Újszövetséget, míg a Kecskeméthy teljes bibliafordítása még kiadásra vár.

A biblia magyarázását segíti elő Bod Béter A Szentírás értelmére vezérlő Lexikona és a legújabb Szylveszter-féle kétkötetes Bibliai Lexikon, valamint a Csizmadia-féle Bibliai Szókönyv. Több gyakorlati bibliamagyarázó vállalat mellett nagyobb jelentőségű a Wohlfart-Incze-Herepey Újszövetség magyarázata, mely lehet, hogy csak lemosolyogni való, de a maga idejében nagyon komoly és értékes munka volt, melynek úgy a gyakorlati lelkipásztorok, mint tanítók és családapák évtizedeken át sok hasznát vették. Nagyobb vállalkozások a Protestáns Irodalmi Társaság 1898 évi tervezetétől a mai napig nagyobb számmal indultak meg, — amelyek mind a biblia magyarázatát tűzték ki céljukul, de sajnos ezideig a Máthé evangéliumán túl még csak Kecskeméthy István jutott, aki a Márk evangéliumának magyarázatát készítette el, bár az is több, mint egy évtizedet hevert kéziratban, s csak egyik tanítványának buzgósa tudta közhasználatra kibocsátani.

A Luther Társaság 1910-ben adta ki Raffay Máthé evangéliumának magyarázatát. Az Országos Református Lelkész Egyesület 1913-ban vette programjába, hogy a reformáció 400 éves jubileumára kiadja a Magyarázatos Újszövetséget, azonban csak 1927-ben jelent meg annak egyetlen köteteképpen Lencz Géza Máthé evangéliumának magyarázata.

A Bethlen Gábor Társaság 1931-ben vette tervbe az Újszövetség Magyarázatának kiadását Czeglédy Sándor tollából, míg legújabban a magyar reformátusok legfőbb hivatalos testülete küldött ki bizottságot az egész biblia magyarázatának elkészítésére, amely bizottság országhatároktól függetlenül egy táborba igyekszik tömöríteni mindazokat a magyar reformátusokat, akik erre a munkára vállalkoznak és képesek. Minálunk püspökünk vezetése alatt indult meg ugyanez a munka, de hogy melyik vállalkozásból mikor és mennyi valósul meg, azt még nem tudhatjuk. Eddigelé csupán Czeglédy Sándor adta ki 6 kis füzetben a Sylvester Bibliai kézikönyvét, valamint e sorok írója Újszövetség című általános tájékoztatóját és a jánosi iratok magyarázatát.

Ezért örvendünk annak, hogy magyar nyelven megjelent Kálvin újszövetségi írásmagyarázatának első kötete s ezért lehetünk hálásak Dávid Gyulának, hogy ezt a nagyjelentőségű munkát magára vállalta. Reméljük, hogy mielőbb sikeresen el is fogja végezni, s hogy lelkipásztoraink örömmel ragadják meg az alkalmat, hogy magyar nyelven olvashassák Kálvin Jánosnak újszövetségi írásmagyarázatát.

Musnai László.

László Dezső: A ma élő romániai ref. lelkipásztorok irodalmi munkássága.

Cluj—Kolozsvár, 1939. Az Erd. Ref. Egyh. Ker. Lelk. Értekezetének kiadványa. 32 o.

Értekes szolgálatot tett László Dezső azzal, hogy ezt a füzetet összeállította, amely tulajdonképpen kalauz gyanánt is szolgál az ugyancsak áldott, nagy gondnal és igen szépen megrendezett s jan. 11—14, között tartott tud. theol. tanfolyam és lelkészértekezleti konferencia alkalmából, a Theol. Fakultás egyik termében elhelyezett kiállításra. László Dezső többször és több vonatkozásban is foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy milyen súlyt képvisel a ref. lelkipásztor a közéletben (Két tűz között c. füzetében és egy előadásában) s így kétszeresen is alkalmas és hivatott volt most azon kérdés bemutatására: mit jelent a ref. lelkipásztor munkája irodalmilag itt Romániában. A budapesti ref. vallásoktatók testülete már második évben ad ki egy füzetet, amely a huszadik század magyar ref. írói könyveinek jegyzékét tartalmazza s ha azt összehasonlítjuk a kezünkben levő könyvjegyzékkel, úgy érezzük, nincs okunk szégyenkezni, erdélyi ref. lelkészeink irodalmi működése nem

marad háttérben a magyarországiaké mögött. Pedig itt azt is számba kell vennünk, hogy itteni lelkészeink közt hány van, akinek íróasztala fiókjában értékes kéziratok rejtőznek, vagy csak folyóiratok hasábjain láthatnak napvilágot olyan munkák, amelyek igazán megérdemelnék a kiadást, vagy még odáig sem jutnak el, hogy betűnkbe öntsék őket, pedig sok lelkésznek volna erre elhivatottsága, de a nálunk sokkal súlyosabb gondja a munkának és életnek, meggátolja ebben. Érdekes volna, amire nekünk e rövid ismertetésben sem időnk, sem tertünk nincs, utánajárni, összesen hány százalékát teszik ezek a művek a Romániában megjelent magyar könyveknek (amelyek bibliográfiája évről-évre megjelenik az Erdélyi Múzeum-ban) összesen hány példányban jelentek meg, milyen sokoldalú és alapos érdeklődési köréről tesznek a mi lelkészeinknek tanúságot és — hány példányban keltek el.

Mert az örvendetes és büszkeségre indító füzet adatai mögött itt van ez a fájdalmas és lehangoló tény, hogy az erdélyi magyar könyv nem kél úgy, mint kellene, hogy az írók mögött nincs megfelelő olvasótábor, hogy sok közülök a pusztában elhangzó szó gyanánt vész el.

Az írók összeszedését ezért az olvasók megszervezésének kellene követnie,
I. L.

Az Ifjú Erdély kiadóhivatalában kapható újdonságok:

Pócs Lajos: Példák gyűjteménye. 1037 illusztrációnak (példázatnak) ügyesen csoportosított összeállítását tartalmazza ez a 320 oldalas könyv. Igen használható különösen lelkipásztorok, gyülekezeti munkát végzők munkájában. Ára 120 L.

**Képpel és bibliai idézetekkel ellátott levélpapíro-
jainkat** mindenki figyelmébe ajánljuk. 18 féle klisével kül.
Ígével kaphatók e finom kivitelű levélpapírok. Áruk borítékkal
2 lej, bélelt borítékkal 2.50 lej.

**Kálvin János: Magyarázata Pál apostolnak Ti-
motheushoz írt leveleihez.** Szabó András fordítása.
— A Kálvin-kommentár emez I. köteté csak az „Ifjú Erdély”
útján szerezhető meg. Ára 120 lej.

Andrási Tivadar: Péter első levele 22 prédikációban.
A kísértések, nehézségek közt hányódó keresztyén gyülekezet-
hez írt levél igehirdetés alakjában való feldolgozását minden
komoly igehirdető figyelmébe ajánljuk. A 128 oldalas könyv
ára 100 lej.

Pálur Miklós: Egyházi beszédek című prédikációkat
és temetési beszédeket tartalmazó köteté 120 lej.

**László Dezső: Az anyaszentegyház élete és szol-
gálata** c. könyv pár példányban még kapható. Ára 120 lej

Biró Mózes: Dr. Kecskeméthy István, mint az első
magyar evangéliumi ifjúsági lapszerkesztő. A készülő nagy
Kecskeméthy-kötet különlenyomata. Ára 15 lej.

**Viotor Gabriella: „Engedjétek hozzám jönni a
gyermekeket...”** Bibliai történetek gyermekek számára,
205 oldal; 15 gyönyörű, színes illusztrációval. Színes címlap-
képpel, kötve ára 180 lej.

Rider Haggard: A varázsló. Komoly keresztyén missziói
könyv, lebilincselően érdekes fordulatokkal. 140 oldal. Ára 15 lej.

A Királyhágómelléki Református Egyházkerületnek az Ifjú Erdély-nél kapható legújába kiadványai:

Uray Sándor: Édesanyám imakönyve. Igen szép kiállítású, komoly és hitvallásos alapú, mindenki által használható kis imakönyv. A 104 oldalas imakönyv 10 lejbe kerül. Ugyanaz, egészen kicsi (6/8 cm.) alakban, finom vékony papíron (174 oldalon) 20 lej. — A kicsi alakú imakönyv egész vászonkötésben, arany rányomással 35 lej.

Az élő Kölösey. (Ref. Ktár 54. sz.) Írták: Szentimrei Jenő, R. Berde Mária, Tabéry Géza, D. Olosz Lajos. A nagy költő méltatását és kis versgyűjteményt tartalmazó kötet ára: 10 lej.

Ajtay Béláné: Károlyi Zsuzsánna, Bethlen Gábor első felesége. (Ref. Ktár 55. sz.) Különösen asszonyaink kezébe adják oda e bibliás életű nagyszorongó rövid életrajzát. Ára 2 lej.

Papp László: Tisztaságkövetők. Küzdelem egyházi életünk tisztaságáért a XVII. században. (Ref. Ktár 56. sz.) A „puritán mozgalom” és hatásai. Ára 4 lej.

Nagy József: Faj és vallás. A német vallási mozgalmak keresztyén kritikája. (Ref. Ktár 57. sz.) Mindenkit érdeklő kérdés ma a németországi keresztyénség helyzete. Világosabban látjuk ezt a füzet elolvasása után. Ára 4 lej.

Sandhu Sundar Singh, Jézus Krisztus kövele Indiában. Írta: Max Schaerer, fordította Orth Győző. (Ref. Ktár 58. sz.) Sokan ismerik már nálunk is a nagy hindu misszionárius csodálatos életét és evangéliumi módon szemléltető példázatait. Eddig nehezen megszerezhető életrajza (mely igen alkalmas vallásos összejöveteleken való felolvasásra is) most 10 lejért megszerezhető. Mindenkinek melegen ajánljuk.

Legközelebb megjelenik:

Vallásos versek gyűjteménye. Berde Mária összeállításában, mintegy háromszáz oldalon tartalmazza e könyv a régi és új vallásos költészet legszebb darabjait, különös tekintettel az alkami versekre. Ára 60 lej. Előjegyzéseket elfogadunk.